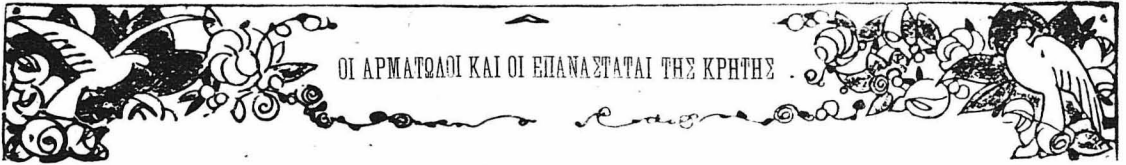

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΑΣ

ΟΙ ΑΡΜΑΤΩΑΙ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΑΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ένας παπᾶς πού πετάει τὰ ράσα του, γιὰ νὰ πολεμήσῃ Τούρκους. Ο Ξέπαπας περνᾶει ἀλλὰ δὲν προσκυνᾶει τοὺς «μωρτά- τες». Τὸ μεγάλο Κρητικὸ παράπονο τοῦ 1830. Τὰ σκορπισμένα κόκκαλα τῶν Χριστιανῶν. Ένα ἀνάθεμα κατὰ τῶν Εὐρω- παίων. Τὸ σάλτο-μωρτάλε τοῦ Χατζημιχάλη. Ὁ «Χατζῆς γνωστῆς» καὶ ὁ κἀνερωπέμορφος Λέων.

Ἐγοράσαμε σὲ προηγουμένα φύλλα, γιὰ τὸν Κρητικὸ ἀρματολι- σμὸ, ἀπὸ τότε ποὺ ἀσλαβώθηκε ἡ μεγαλόνησος μέχρι τοῦ 1821. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἡρώων καὶ ἀρματολῶν ποὺ ἀναφέραμε, ἦταν καὶ ὁ Ξεπατῆρας ἢ Ξεπάτας. Αὐτὸς, καθὼς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ὄ- νομα του, ἦταν παπᾶς, ἐπέτιθε δὲ τὰ ράσα του — ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄ- νομα Ξεπάτας καὶ Ξεπατῆρας—ἐπῆρε τὸ ντυσέμα καὶ ἔφερε θαύ- ματα ἀνδρεία.

Ἦταν πληγωμένος στὸ χέρι μιὰ ἡμέρα, ὅταν ἓνα μεγάλο ἀπό- σπασμα Τουρκικοῦ στρατοῦ, ἄρχισε νὰ τὸν κυνηγᾷ, ὡς ποὺ τὸν ἔζηλευσε σ' ἓναν πύργο ὄχθρο.

Ὁ Σαλιτζᾶ-Ἀγάς, ποὺ ἦταν ἀρχηγὸς τοῦ ἀποσπάσματος αὐτοῦ, θαυμάζοντας τὴν ἀνδρεία τοῦ Ξεπατῆρα, τοῦ πρότεινε νὰ πωραδοθῇ καὶ τοῦ ἔκανε βαρὺ ὄρο, νὰ τοῦ ζωίσῃ τὴ ζωή.

— Προδόσου Ξεπατῆρα μου, νὰ δώσῃς τ' ἄρματά σου, νὰ ξεριστερῆς τῆ ζωῆ καὶ τὴν παλληκαριά σου.

Ὁ γενναῖος ὄμοσ Κρητικὸς ἀπάντησε, προβάλλοντας ἀπὸ τὴς ἐ- πάλξεις τοῦ πύργου καὶ δείχνοντας τὸ τσακισμένον χέρι του :

— Δὲν κροχνοῦμαι, μουρτάτῃες, μόνο θὰ τὸ βροντήσω Μπέλιμι (μῆπως) μοῦθρον φίλο: μου καὶ θὰ σασὲ νικήσω...

Καὶ ἐξακολούθησε νὰ πυροβολῇ, μὲ τὸ ἓνα χέρι ἀπὸ τὴς πολε- μίστρως τοῦ πύργου καὶ τὴσ ἤμια ἔκανε, στοὺς Τούρκους, τοῦ ἀποφασίσαε στὸ τέλος νὰ βάλουε φωτιά στὸν πύργο :

Νὰ πὸς διηγείται τὴ σκηνή αὐτὴ τὸ Κρητικὸ δημοτικὸ τραγοῦδι.

Τὸ πύργου δώκαμε φροιά, κ' ἀνοίξαν τὰ θεμέλια
ποὺ τὸν εἰσιγουρέγγατε τὰ τέσσαρα
[καστέλια]
Πότε πορῆζει ὁ παπᾶς καὶ παίζου-
[σιν τὸν μπάλλες,
κ' ἐπήρασιν τὸν τῆ ψυχῆ, μὲ δι-
(χωσ λιγομάρες !..

Μολταῦτα σ' ὅλους τοὺς μακρούς καὶ αἰματηρούς ἀγῶνες ἡ Κρήτη, δὲν ἐλευθερώθηκε στὰ 1830, ὅπως ὅλοι ἔλπιζαν, καὶ δὲν ἐνάθησε μὲ τὸ ἐ- λεῦθερο Ἑλληνικὸ βασίλειο.

Τὴν μεγάλῃ πίκρα τῶν Κρητικῶν καὶ τὸ βαθὺ παράπονο τους, κατὰ τὴς ἀδικίας τῶν βασιλέων καὶ τῶν διπλωματῶν, καὶ τὴς σκληρότητος τὴς Εὐρώπῃς, τὸ ἐκφράζουε πολὺ βαθειὰ τὰ δημοτικὰ τραγοῦδια τὴς ἐποχῆς ἐκείνης.

Εἴχαμε θάρος εἰς ἐσᾶς, τῆ βασιλεῖς, τῆ φράγκους,
κ' ἐδῶ μᾶς ἀδικήσατε, κ' ἀφικατέ μας σκλάβους.
Ὅποιος ἀνέβει τὴ βουνά, νὰ κἀτῆ εἰς τὴς στράτις,
θὰ ἰδῇ πουλιὰ πετούμενα π' τῆσ δρόμους νὰ πετοῦσι,
τὰ κόκκαλα τῶν Χριστιανῶν σὰ δόντια νὰ βαστοῦσι...

Εἶνε δὲ ἀκόμα συγκινητικὴ ἡ ἀφέλεια μὲ τὴν ὁποίαν ἡ Δημοτικὴ Μοῦσα ἀπειλεῖ τὴ Γαλλία καὶ τὴν Ἀγγλία μὲ τὴν τιμωρία τοῦ Θεοῦ στὴ Δευτέρα Παροῦσία :

Σὰν ἔρθῃ ὁ φοβερός καιτῆς οὐλῶς νὰ μᾶσε κριῆν

διώξῃ τὸ ζογοφάρο. Πράγματι, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἀγαποῦσε τόσο πολὺ τὸ Χολμπάιν, ὥστε δὲν πῆγανε ἡ καρδιά του νὰ τοῦ κά- νη κακό. Τότε ὁ λόρδος ξεμῆμῃν καὶ ἐδήλωσε στὸ βασιλεῖα πὸς ἀ- ποῦ ἔκεινος δὲν ἤθελε νὰ τὸν τιμωρίσῃ, ἀπὸ τὴν τιμωροῦσε μόνος του.

Ὁ Ἐρρίκος ἔγινε τότε κ' ἐκείνος ἔξω φροεῖν μὲ τὴν ἀσεβῆ ἀ- πάντησῃ τοῦ νεαροῦ λόρδου. Τὸν ἐπέτιθε δρομῖντάτα γιὰ τ' ἀστο- χασία λόγια του καὶ τοῦ ἐλεγε πὸς ὅποιος θὰ τολμοῦσε νὰ σηκώσῃ χέρι πάνω στὸ Χάινς Χολμπάιν, τὸ ζογοφάρο τῆς βασιλικῆς αὐλῆς, θὰ εἶχε νὰ κἀνῃ μὲ τὸν ἴδιο προσωπικὸς.

— Φαντάζεσαι λοιπὸν, ἐξακολούθησε ὁ ὀργισμένος βασιλεὺς, πὸς ὁ ζογοφάρος αὐτὸς εἶνε ἀνθρωπος κατῆ σημασία ; Φέρε μου ἐφτά χωριάτες τὸν σὺν κἀνο ἀμέσως λόρδους σάν καὶ σένα !... Ἐφτά ὁ- μως λόρδοι σάν τὴν ἀρεντάια σου, δὲν μποροῦν νὰ κἀνουν ἓνα Χάινς Χολμπάιν !...

Κ' εἶσι ὁ Χολμπάιν δὲν ξανα- ενοχλήθηκε πεῖα ἀπὸ κἀνένα.

τὰ τάγματ' ὄλα τ' ὄρμανοῦ τραγῶς ν' ἀκλουθοῦσι,
θάρθουνε μὲ παράπονο κ' οἱ Κρήτες νὰ σταθοῦνε,
μπροστά στὸ φοβερό καιτῆ τ' ἀδικία τὸν νὰ ποῦνε,
τότῃς ν' ἀποκριθῆτ' ἐσεῖς Ἀγγλία καὶ Γαλλία
μπροστά στὸ φοβερό καιτῆ, δευτέρα παρουσία !

Ἀπὸ τότε ποὺ ἐλευθερώθηκε ἡ Ἑλλάς στὰ 1830, ἔξη φορές σῆκωσε ἐπανάστασι ἡ Κρήτη, ζητώντας τὴν ἐλευθερία τῆς. Στὰ 1833, 1841, 1858, 1866, 1878, 1889 καὶ 1896.

Ἡ πιὸ σπουδαία, ἀπὸ ὅλες αὐτῆς τῆς ἐπανάστασις ἦταν ἡ τοῦ 1866, κατὰ τὴν ὁποίαν συνεκροτήθη στὴ Κρήτη καὶ προσφώνῃ Κυ- βέρνησι καὶ ἐκλήρησε τὴν ἔνοσην τῆς γῆσ μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ διήρκασε δύο ὀλόκληρα χρόνια καὶ ὑποστη- ρήθηκε ἀναρᾶνδον ἀπὸ τοὺς κατοικοῦς τῆς ἐλευθερῆς βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡμῶς ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι. Ἀνεδίεξε δὲ δύο ἐντοπίους ἥρωας τὸν Χατζῆ-Μιχάλη καὶ τὸν Κριάση.

Πρότερι ὄμως νὰ μνημονεῖσθουε ἐδῶ καὶ τοὺς δύο ἀνδρείους ἀξιωματικοῦς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὸν Κυθῆριον Π. Κοροναῖον καὶ τὸν ἀπὸ τὴν Κρήτην κατῆγονον Ι. Ζυμβραζάκη, οἱ ὁποῖοι εἶχαν τεθεῖ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπαναστατῶν στὴν Κρήτην, διηρόνθουν τὸν ἀγῶνα καὶ εἶχαν καὶ ἐπιτυχῆς ἀρκετῆς κατὰ τὸ πρῶτο ἔτος.

Ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ τοῦ 1866 ὑποκινήθηκε ἀπὸ τὸν Ἀρχιμαν- δρίτη Παρθένιον Κελαῖδῃν καὶ ὑποστηρίχθηκε ἀμέσως ἀπὸ τὸν Κο- ρωναῖον (Βολυνδάκη), ποὺ εἶχε μεγάλη ἐπαρροῆ στὴν Κρήτη. Οἱ παπᾶδες πάντοτε λάβαναν μέρος στῆς ἐπανάστασις τῆς Κρήτης, καὶ πολλῆς φορῆς καὶ τῆς ὑποκρίσασαι αὐτοῖ. Παράδειγμα ὡς ὁ Παπαμαζῶς, ποὺ ἔδωκε στὸ Βάμα, τοῦ Ἀποκοκίονου, τὸ σῆνῃμα τῆς Ἐπανάστασις τοῦ 1896.

Ὁ Χατζῆ Μιχάλης ἦταν ἓνας ἄν- δρας ψηλός, παλλῆμῃ ἀναγροισμέ- νο ἀπὸ νεὸς ἀκόμα, ὅταν ἐγχοτάσε κατὰ τὸν Τούρκου, γιὰ τῆς πιὸ ἀσή- μαντες ἀφορμῆς.

Στὰ 1861 ἦταν φιλικωμένος στὸ φροῖφι τὸν Χανῖον, ὡς ἔπλοπος, γιὰ τὰ ἐπαναστατικὰ τὸν φρονημάτα. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀποφασίσε νὰ δραστηριο- πηθῆναι ἀπὸ τῆς ἐπάλξεις, ἀν καὶ τὸ φροῖφι ἦτανε ψηλὸ καὶ γύφω- γῶς εἶχε μιὰ πολὺ βαθειὰ τάφρο.

Τὸ φροῖφι τῶν Χανῖον, ὅπως καὶ ἐκείνη τῆς Ρεθύμνῃς καὶ τοῦ Ἡρακλείου ἔχουν χτισθεῖ ἀπὸ τοὺς Βενετούς. Τὰ φροῖφια αὐτὰ εἶνε πολὺ ἀδύνατα ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, ἰσχυρότατα ὄμως ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς.

Τὸν Χατζῆ Μιχάλη, ὄμως, δὲν τὸν τρώμαζε τὸ ἔθος τοῦ φρο- οῖφι. Γι' αὐτὸ συννονήθηκε μὲ μερικὸς φίλους του, ἀπὸ τοὺς Λάκκου, νὰ τὸν περιεῖνον σὲ μιὰ ἀκρῇ τοῦ φροῖφιου. Μόλις ἐ- κείνοι μαζεῖνταν τὰ μεσάνυχτα ἐκεῖ, ὁ Χατζῆμιχάλης πῆδησε τὸ φοβερὸ ἔξαινο πῆδημα, ποὺ καὶ νὰ τὸ σκεφθῇ κανεὶς ἀνατριχιάζει. Οἱ φίλοι του τὸν σηκῶσαν, μὲ τὸ πῶδι τσακισμένον, τὸν ἔβαλαν ἀπὸ- σ' ἓνα μουλάρι καὶ τὸν πῆγαε στους Λάκκου.

Κ' ἔπειτα ἀπὸ πέντε χρόνια, ὁ Χατζῆ Μιχάλης ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς κριωτέρους ἀρχηγούς τῆς ἐπανάστασις τοῦ 1866, τῶν ὁποῖα δια- κροῖθήκε γιὰ τὴν φροῖφια καὶ τὴν μετροπολιτάια του.

Τὰ δημοτικὰ τραγοῦδια τὸν ἀποκαλοῦν :

«Ὁ Χατζῆς ὁ γνωστῆς»

Τὸν ἐπαινοῦν δὲ γιὰτὶ προσπαθοῦσε νὰ σῶῃ τὴν ζωὴ τῶν αἰχ- μαλώτων Τούρκων καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τῆς φρικαλεότητες.

Ἐντελὸς διάφορος ἀπὸ τὸν Χατζῆ-Μιχάλη ἦταν ὁ ἄλλος ἥσως τῆς ἐπανάστασις τοῦ 1866, ὁ Κριάσης. Αὐτὸς καταγότανε ἀπὸ τὴν ἐπαρχία τοῦ Σελίνου, ἦταν κοντὸς καὶ παχῆς, οἱ δὲ σύγγρονοι τὸν λέγανε :

— Λιοντάρι μὲ μορφή ἀνθρώπου !»

Ὅταν ἀρχίσει ἡ μάχη, ὁ Κριάσης ἄφηνε δυνατῆς κραυγῆς καὶ ἀδιορῶντας καὶ περιφρονῶντας τῆς σφαῖρας.

Κ' ἡ ἀλήθεια εἶνε, πὸς σφαῖρα δὲν τὸν ἀγγίξε, καὶ πέθανε λίγα χρόνια μετὰ τὴν ἐπανάστασι, πρόοφνας στὴν Ἀθήνα.

